

УДК 340.14

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.41.225571>

Р. Ф. Гринюк, докт. юрид. наук, професор, ректор
Донецький національний університет імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, Вінниця, Вінницька область, 21021, Україна
e-mail: grinuk@donnu.edu.ua

Ю. В. Гоцуляк, докт. юрид. наук, доцент, доцент
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Кафедра теорії та історії держави і права та адміністративного права
вул. 600-річчя, 21, Вінниця, Вінницька область, 21021, Україна
e-mail: y.hotsulyak@donnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6765-4592>

ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВПЛИВ КАТЕГОРІЇ СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ НА РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ

У статті досліджуються особливості впливу теорії суспільного договору на філософські основи правової науки. Автором аналізуються класичні доктрини Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, у яких розроблялась теорія суспільного договору, обґрунтовується вплив цієї теорії на інтерпретацію окремих правових принципів, функції права та вихідних правових витоків. Досліджується природа правового компромісу між суспільним та державним правовими початками.

Ключові слова: суспільний договір, правовий компроміс, політико-правові вчення, філософія правової науки, права доктрина.

Постановка проблеми. Теорія суспільного договору завжди займала важливе місце для осмислення природи генезису держави та права. Особливого поширення вона дістала у правових вченнях Нового часу, коли теологічних аргументів апостола Павла (всяка влада від Бога) уже було не достатньо для пояснення витоків таких складних явищ як держава і право. У цей період право секуляризується і хоч влада все ще залишається священною, втім для філософів того часу актуалізується питання пошуку істинних основ правового буття.

Метою статті є дослідження особливостей впливу теорії суспільного договору на філософські основи правової науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями теорії суспільного договору займалась значна кількість як класиків правової думки, так і вітчизняних вчених, зокрема, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, серед вітчизняних дослідників можна виділити таких як: А. Заєць, І. Каневський, В. Кузнецов, А. Ружилюк, Д. Усов.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб зрозуміти цінність теорії суспільного договору для розвитку юридичної науки, варто спочатку з'ясувати, яка парадигма передувала в онтології права. Як уже згадувалось, мова іде про теологічні основи права, яскравими представниками яких були А. Августин та Т. Аквінських. Так окрема, Августин переконаний, щоб саме у волі Бога концентрується верховна влада, порядок, судочинство: «В його волі верховна влада, яка допомагає добром волі духів добрих, судить злих, упорядковує всілякі і деяким дає владу, а деяким не дає ... від Якого всякий образ, всякий вид, всякий порядок» [1, с. 230]. Отже маємо, класичну середньовічну парадигму, у якій право, політика, теологія єдині. Маємо зауважити, що метою даної роботи не є спростування цих положень, а намагання виокремити суто правовий секуляризований дискурс, виокремити зміст правового буття. Отже, маємо положення, що розміщає правові витокі суто у метафізичному просторі. Втім навіть для релігійної людини стає очевидним той факт, що такий підхід залишає без відповіді цілу низку питань. А саме, чи має право при такому генезисі свій окремий автономний зміст? Чи спроможна людина (чи соціум) на фундаментальну правотворчість? У середньовічному теологічно-правовому дискурсі ці питання навіть не ставляться, проте їх актуальність є лише питанням часу.

Поза всяким сумнівом, у права мають бути потужні основи його буття, втім особливості його змісту, що полягають у процесах впорядкування нашттовхують на думку, що таких основ може бути кілька, і що джерела правової науки є багатовимірними.

Класичними представниками дискурсу про суспільний договір є Т. Гоббс, Г. Гроцій, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо. Теорія суспільного договору починається зі з'ясування причин складних відносин між сувереном та народом, оскільки особливістю державної влади є добровільне підкорення її волі, що для істоти, яка наділена свободою є непростим завданням.

З позиції Т. Гоббса, свобода у чистому вигляді не є благом, швидше навпаки – це деструктивне начало, що диктує кожній правосвідомості абсолютне право на все. У такому природному стані актуалізується базовий інстинкт самозбереження, адже «право на все» кожного легко може трансформуватись у право всіх на всіх, і як це вдало сформулював сам філософ «війни всі проти всіх» (лат. *bellum omnium contra omnes*). Т. Гоббс вказує: «З цього основного природного закону, який наказує людям прагнути миру, випливає другий закон, згідно з яким людина мусить погодитися, якщо на це згодні й інші, тією мірою, якою вона вважає це необхідніше заради миру і захисту себе, відмовитися від свого права на всі речі й вдовольнитися тією мірою свободи у ставленні до інших людей, яку б вона визнала за іншими людьми стосовно себе» [2, с. 156]. Отже, перехід від хаосу до порядку має відбуватись через відмову від абсолютного права та взаємне самообмеження. У такий спосіб більш чітко розгортається впорядкувальний атрибут правового буття, що у теорії права представлений як регулятивна функція права. Отже, стає зрозумілим, що навіть без теології людина приречена на право, на самообмеження заради порядку, хоча б заради власного виживання. Так починається дискурс про природне право як тлумачення впорядкувальних змістів через природу людини.

Схожої позиції притримується і Гуго Гроцій: «...дотримання договорів вимагається природним правом (необхідне існування певного порядку взаємних зобов'язань між людьми, який є найбільш природним)» [3, с. 18]. Взаємне обмеження неможливе без домовленості, без угодоздатності. Таким чином потреба у мирі, у порядку приводить до глобального договору, що закладає взаємні права та зобов'язання його учасників. Для юридичної науки договір стає не просто цивільно-правовою категорією, а й онтологічною основою порядку.

Щоб абсолютне індивідуальне начало стало правовим необхідні певні перехідні процеси, на які вказує Т. Гоббс: «Від права відмовляються або простим зреченням його, або перенесенням його на іншу людину. Простим зреченням відмовляються від права тоді, коли той, хто відмовляється, не переймається тим, до кого перейде благо цього права» [2, с. 157]. Отже, зречення та перенесення, саме ці процеси є переходом від індивідуального до загальноправового стану суспільства. Зречення абсолютного права на все є необхідною умовою порядку, адже так формується правовий атрибут загальності, без якого право немислиме, адже саме так забезпечується його вплив на кожного. Перенесення ж абсолютного права означає не що інше як формування політичної влади, передача частини абсолютних прав суверену для забезпечення системності правової реальності. Через положення теорії суспільного договору ієрархія правової системи стає секуляризованою, незалежною від метафізичних начал, починає отримувати суто правовий зміст.

Навідмінно від Т. Гоббса, Дж. Локк не вважає первісний правовий стан суспільства деструктивним, філософ не вбачає у категорії свободи руйнівний зміст, це є повно незалежність людини, абсолютний лібералізм: «...це – стан повної свободи щодо їх дій і щодо розпорядження своїм майном і особистістю відповідно до того, що вони вважають відповідним для себе в межах закону природи, не питаючи дозволу у будь-якої іншої особи і не залежачи від будь-якої волі» [4, с. 263]. Отже, «договірний стан» Локка – це життя згідно закону природи, власної свободи, рівності. Згідно цієї теорії, взаємообмеження не потребує суверена, воно закладене природним законом. Дж. Локк переконаний, що свобода не є деструктивною категорією, вона не тотожна зі свавіллям. Правовий атрибут впорядкування розгортається у суспільстві не через інстинкт самозбереження чи потребою виходу зі стану війни, а через додаткові потреби суспільства, через недосконалість форм, продиктованих природним пра-

вом. З іншого боку, Локк, демонструє концентрацію правових змістів не у надприродних началах, а у самій людині, саме людина є джерелом правової потенції.

Природний стан формує ще один важливий принцип права: «...стан рівності, за якого вся влада і вся юрисдикція є взаємними, – ніхто не має більше іншого. Немає нічого більш очевидного, ніж те, що істоти однієї і тієї ж породи і виду за свого народження без різниці отримують однакові природні переваги...» [4, с. 263]. Той факт, що кожна особа наділена абсолютно однаковим обсягом правоздатності за своєю природою свідчить про природну рівність. Справді, з правової точки зору, людина це в першу чергу індивід, що має однакові характеристики, а тому уже в самій правосвідомості закладається визнання цих характеристик і за іншими. Таким чином, навідмінно від Т. Гоббса, Дж. Локк покладає положення, що деструктивні процеси не походять із природи людини, це швидше порушення цієї природи. Наділена однаковою свободою і як наслідок цього – рівністю у сприйнятті один одного особа без усіяких зречень здатна до правового компромісу. Якщо ми виокремлюємо спільні ознаки – ми неодмінно маємо прийти до рівності. Таким чином, теорія суспільного договору Дж. Локка дозволяє доктринально обґрунтувати ключові правові принципи як невід’ємні правові атрибути буття людини.

Однак, Дж. Локк вказує що категорія свободи межує із свавіллям: «...хоча це є стан свободи, це все-таки не стан свавілля; хоча людина в цьому стані має необмежену свободу розпоряджатися своєю особистістю і власністю, у неї немає свободи знищити себе або хоча б будь-яку іншу істоту...» [4, с. 264]. Незважаючи на відмінність поглядів Локка та Гоббса, вони обидва сходяться на неможливості протирічити інстинкту самозбереження, свобода майнова не тотожна свободі щодо іншого – рівного собі, оскільки тут діє принцип «якщо посягаєш на іншого, то й інший може посягнути на тебе». Правовий компроміс, як вбачається, починається уже із базових інстинктів, що обмежують волю людини. Більше того, свобода – це не єдиний природний закон, поряд має місце рівність, договір, власність. Тим самим можна дійти висновку, що правове буття розгортається не в одному змістовому атрибуті, наприклад, свобода без договору є свавільною, договір без рівності – «кабальним».

Дж. Локк покладає положення, що договір є базисом правового стану суспільства: «Адже варто їм лише одного разу укласти між собою договір і прийти до згоди щодо обмеженої влади, з одного боку, і про покору – з іншого, як стан війни і рабства припиняється на весь час, доки діє договір» [4, с. 275]. Теорія суспільного договору дає можливість подивитись на природу влади, а також комунікації суверена та народу суто із правової та антропологічної точки зору, виокремити їх логіку, навідмінно від теологічного підходу і його принципу «заданості». Впорядкування як ключова правова характеристика розкривається через угодоздатність, як здатність підкорюватись встановленим вимогам. Звісно у теорії суспільного договору є багато критиків і, можливо, у XXI столітті вона виглядає не зовсім спроможною, оскільки має забагато умовностей і занадто теоретична. Втім, з іншого боку, не можна не визнати, що саме ця теорія вперше розкриває деякі невід’ємні правові змісти: угодоздатність правосвідомості, взаємообмеження, підкорення, загальність.

Щодо природи договору цікаво висловлювався Ш.Л. Монтеск’є: «...страх спонукає людей тікати один від одного; але як тільки вони побачать, що страх їх є взаємним, у них з’явиться бажання підійти один до одного» [5, с. 14]. Мотиваторами до укладення угод можуть бути різні як внутрішні, так і зовнішні чинники, людина приречена на комунікацію, яка в свою чергу неможлива без взаємних обмежень, правовий розвиток цивілізації по суті своїй являє собою певну множину конвенцій на мікро- та макрорівнях та роботу над їх вдосконаленням. Правова держава та громадянське суспільство є наслідком суспільного договору про обмеження влади, права людини є наслідком боротьби за покращення конвенції між владою та суспільством. Через договірну природу проходять більшості правових та політичних інститутів.

Такої ж позиції притримується і Дж. Локк: «Четвертий аргумент ми можемо винести із самого існування людської спільноти; адже без такого закону у людей не може бути жодного спілкування або єднання, тому що існують дві основи, на які, як відомо, спирається людське

суспільство: певна форма держави та організації правління і відданість договору» [6, с. 8]. Отже, правове буття це так чи інакше завжди співбуття, екзистенція людини – це завжди комунікація, спілкування. Навряд чи людина здатна розвиватись та мати цивілізоване обличчя без мови, виховання, культури, які однак для нормального існування теж потребують стану порядку. Таким чином, суспільний договір закладає природні умови для нормального співбуття. Угодоздатність є тим фактором, що приводить суспільне життя до єдності. Навіть тоталітарне політико-правове життя потребує певних форм договору, утвердження у правосвідомості суспільства правильності дій влади.

Важливим аспектом розкриття значення суспільного договору для правового компромісу є теорія природного права. Локк дає наступне розуміння природного закону: «...цей закон природи може бути описаний як прояв божественної волі, що пізнається завдяки світочу природи, що вказує нам, що узгоджується і що не узгоджується з розумною природою, і тим самим наказує нам щось або забороняє» [6, с. 4]. У цій цитаті, філософ розкриває ще одну важливу правову категорію – розумність. Так чи інакше, у будь-якого начала має бути своя точка відліку його змісту, право у цьому випадку не є виключення. Якщо ж мова не про Абсолют, то все одно має бути категорія, що не підлягає апеляції та сумніву. У даному випадку – це розум. Право не починається у нормах, воно бере свій генезис із змістів порядку, що мають розкриватись через призму атрибутів – свободи, рівності, договору, розуму, ієрархії тощо.

«Без закону природи руйнується і друга основа людського суспільства – відданість договорам і угодам: було б безглуздим очікувати, що людина залишиться відданою угоді лише тому, що вона щось обіцяла, тим часом як їй пропонуються більш вигідні умови» [6, с. 8]. Отже, відданість угодам є дещо вроджене, продиктоване самою природою людини. Філософ влучно підмічає, що має значення саме відданість договору, адже воля людини доволі мінлива. Для цього потрібен внутрішній атрибут, який би змушував підкорятись і дотримуватись угод. Такою характеристикою виступає природне право, що здатне закладати у правосвідомості відповідні змісти.

Варто погодитись із дослідником правового вчення Дж. Локка І.А. Канєвським: «Втіленням природної рівності виступає початкова готовність людей слідувати розумним природним законам» [7, с. 70]. З онтологічної позиції такі явища як правоздатність, угодоздатність є не лише здатність набувати чи укладати, а в першу чергу – здатність сприймати, розкривати та засвоювати фундаментальні правові істини.

Ще одним класичним представником теорії суспільного договору є Ж.-Ж. Руссо. У своїй концепції народного суверенітету він торкається категорії договору як невід'ємного атрибута правового буття: «Через суспільний пакт ми наділили політичне тіло існуванням і самим життям. Нині йдеться про те, щоб через законодавство наділити його рухом і волею (без якого немислима спільнота вільних людей [8, ст. 130]). Бо сам собою вихідний акт, через який це тіло формується і набуває єдності, ще аж ніяк не визначає того, що йому потрібно для самозбереження» [9, ст. 44]. У такому метафоричному висловлюванні криється важлива цінність суспільного договору. Саме суспільний договір на думку Руссо є первісною правовою потенцією для держави. І справді, маємо два начала – державне та суспільне. Відносини між цими началами є дуже складними, подекуди – протирічливими, тому обов'язково має бути чинник, здатний призвести до єдності, коли воля держави виконується народом. Руссо вбачає цей чинник у соціальному пакті. Якщо немає згоди, взаємообмеження, то співбуття наврядчи можливе. Це черговий раз підкреслює важливість угодоздатності для розгортання правового буття у суспільстві.

Для Руссо суспільна угода є наслідком недосконалості людської природи: «Все гарне і впорядковане є таким за природою речей і не залежить від домовленостей між людьми. Усяка справедливість йде від Бога, лише Він є її джерелом; проте, якби ми могли отримувати її з такої височини, то не мали б потреби ані в уряді, ані в законах. Безсумнівно, існує універсальна справедливість, що походить від самого лише розуму, але ця справедливість, аби ми спромоглися прийняти її, повинна бути обоюдною. Якщо дивитися на речі з людської

точки зору то, через відсутність природної санкції закони справедливості не мають ніякої вартості серед людей» [10, с. 44]. У цьому випадку французький філософ схожий у своєму підході до Т. Гоббса, який первісний природний стан людини розумів як дещо, непридатне для нормального існування. Руссо свідомий того, що людина здатна лише частково пізнати істину, а тому кожен слідуючи виключно власним переконанням обов'язково буде помилятися. Помилки ж у комунікації завжди тягнуть за собою деструктивні процеси, порушення порядку. Саме тому і потрібні домовленості, потрібен правовий компроміс, взаємообмеження. Справді, природне право не здатне карати і це дуже суттєвий практичний недолік цієї теорії. Суспільний договір виступає перехідною точкою від теоретичних природно-правових конструкцій до практики їх реалізації. Щоб політична влада функціонувала – про неї потрібно домовитись, інакше правосвідомість обов'язково її відчужить. Звісно, мова іде не про конкретний формальний договір (хоча, таким цілком можуть виступати фундаментальні правові акти), а про дух закону, що формується у суспільстві протягом тривалого часу, про сприйняття та інтерпретацію індивідуальною та колективною правосвідомістю правових змістів.

Д. В. Усов виділяє історичний аспект розуміння суспільного договору: «Руссо йде принципово іншим шляхом, акцентуючи увагу на формальних умовах легітимації. Руссо, на відміну обґрунтування правових та моральних принципів поза історичними умовами, але на засадах конкретного договору, звертається до процедурного типу легітимації, що є, по суті, подальшим продуктивним розвитком гоббсівського емпірично зорієнтованого бачення суспільної угоди» [11, с. 123]. Руссо виділяє географічні причини суспільного договору. Мова про те, що допоки людина мала достатньо особистого життєвого простору, щоб тісно не пересікатись у комунікації – вона могла вільно користуватись своєю свободою, своїм природним правом без будь-яких обмежень. І справді, проблема обмеження свободи постає лише тоді, коли має місце свобода іншого (згідно відомого вислову, згідно якого, свобода людини закінчується там, де починається свобода іншого). Якщо немає тісної комунікації, то зрештою немає і пороків, які вона породжує (зздрість, відчуження). Саме із появою комунікації з'являються проблеми, що потребують впорядкування (нерівність, власність, майно), з рештою, з'являється право. Втім, варто зауважити, що така конструкція у Руссо теж є доволі теоретичною, як і «війна всіх роти всіх» Гоббса, але вона дозволяє чітко простежити наскільки важливою є угодоздатність для правового буття, адже буття людини це завжди співбуття, а відповідно, завжди потреба у договорі.

Висновки і пропозиції. 1. Договір як правовий атрибут та угодоздатність як правова властивість людини є онтологічною основою порядку (а не просто цивільно-правовою категорією)

2. Теорія суспільного договору Т. Гоббса відстоює положення, що зречення та перенесення абсолютної свободи та абсолютного «права на все» є переходом від індивідуального до загальноправового стану суспільства, що дає можливість дати відповідь на питання щодо внутрішнього правового становлення та розвитку людини як правової істоти

3. Локк демонструє концентрацію правових змістів не у надприродних началах, а у самій людині, саме людина є джерелом правової потенції. Згідно позиції Дж. Локка, наділена однаковою свободою і як наслідок цього – рівністю у сприйнятті один одного особи без усіляких зречень здатні до правового компромісу. Таким чином, теорія суспільного договору Дж. Локка дозволяє доктринально обґрунтувати ключові правові принципи як вроджені, невід'ємні правові атрибути буття людини.

4. Теорія суспільного договору дає можливість подивитись на природу влади, а також комунікації суверена та народу суто із правової та антропологічної точки зору, виокремити їх логіку, навідмінно від теологічного підходу і його принципу «заданості». Впорядкування як ключова правова характеристика розкривається через угодоздатність, як здатність підкорюватись встановленим вимогам. Саме ця теорія вперше розкриває деякі невід'ємні правові змісти: угодоздатність правосвідомості, взаємообмеження, підкорення, загальність.

5. Мотиваторами до укладення угод можуть бути різні як внутрішні, так і зовнішні чинники, людина приречена на комунікацію, яка в свою чергу неможлива без взаємних обмежень, правовий розвиток цивілізації по суті своїй являє собою певну множину конвенцій на мікро- та макрорівнях та роботу над їх вдосконаленням.

6. Ж.-Ж. Руссо наголошує, що саме суспільний договір на думку є первісною правовою потенцією для держави. Суспільний договір виступає перехідною точкою від теоретичних природно-правових конструкцій до практики їх реалізації.

Список використаної літератури

1. Августин Блаженный. О Граде Божиим. Мн.: Харвест, Москва: АСТ, 2000. 1296 с.
2. Гоббс Томас. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. К.: Дух і літера. 2000. 606 с.
3. Заєць А. П. Ідеї природного права у творчості Гуго Гроція. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2017. Т. 200. С. 16–20.
4. Локк Дж. Два трактата о правлении. Сочинения в трех томах. Т. 3. М.: Мысль. 1988. 668 с. (Филос. Наследие. Т. 103). С. 135–406.
5. Монтескье Ш. Л. О духе законов. Перевод А. Матешука. М.: Мысль, 1999. 674 с.
6. Локк Дж. Опыт о законе природы. Сочинения в трех томах. Т. 3. М.: Мысль. 1988. 668 с.
7. Каневский И. А. Генезис государства и права в политико-правовом учении Джона Локка. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Політологія. 2014. Т. 228. Вип. 216. С. 70–75.
8. Кузнецов В. Н. Франсуа Мари Вольтер. М.: Мысль, 1978. 220 с.
9. Ружило А. Проблеми формування правової свідомості у контексті нового педагогічного мислення. Проблеми гуманітарних наук. Філософія. 2017. Вип. 37. С. 133–141.
10. Руссо Ж. Ж. Про суспільну угоду, або принципи політичного права. К.: «PortRoyal». 2001. 349 с.
11. Усов Д. В. Контрактualізм Т. Гоббса та Ж. Ж. Руссо в контексті проблем сучасної практичної філософії. Мультиверсум. Філософський альманах. 2019. Вип. 34. С. 119–131.

References

1. Blessed Augustine. (2000). About the City of God. Harvest, Moscow: AST, 1296 p. [in Russian].
2. Hobbes Thomas. (2000). Leviathan, or Essence, the structure and powers of the church and civil state. K.: Spirit and letter. 606 p [in Ukrainian].
3. Zaets A.P. (2017). Ideas of natural law in the works of Hugo Grotius. Scientific notes of NaUKMA. Legal sciences. T. 200. S. 16–20. [in Ukrainian].
4. Locke J. (1988). Two treatises on government. Works in three volumes. T. 3. M.: Thought. 668 s. (Philos. Heritage. T. 103). S. 135–406. [in Russian].
5. Montesquieu Sh. L. (1999). On the spirit of laws. Translated by A. Mateshuk. Moscow: Mysl', 674 p. [in Russian].
6. J. Locke. (1988). Experiments on the law of nature. Works in three volumes. T. 3. M.: Thought. 668 s. [in Russian].
7. Kanevsky I. A. (2014). Genesis of state and law in the political and legal doctrine of John Locke. Scientific works of Petro Mohyla Black Sea National University. Series: Policy. T. 228. Vip. 216. S. 70–75. [in Russian].
8. Kuznetsov V. N. (1978). François Marie Voltaire. Moscow: Mysl', 220 p. [in Russian].
9. Ruzhilo A. (2017). Problems of formation of legal consciousness in the context of new pedagogical thinking. Problems of the humanities. Philosophy. Vip. 37. S. 133–141. [in Ukrainian].
10. Rousseau Jean-Jacques. (2001). About a social agreement, or principles of political law. K.: "PortRoyal". 349 p. [in Ukrainian].
11. Usov D. V. (2019). Contractualism of T. Hobbes and J.J. Rousseau in the context of problems of modern practical philosophy. Multiverse. Philosophical Almanac. Vip. 34. S. 119–131. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 15.02.2021 р.

Р. Ф. Гринюк, докт. юрид. наук, профессор, ректор
Донецкий национальный университет имени Василя Стуса
ул. 600-летия, 21, Винница, Винницкая область, 21021, Украина
e-mail: grinuk@donnu.edu.ua

Ю. В. Гоцуляк, докт. юрид. наук, доцент, доцент
Донецкий национальный университет имени Василя Стуса
Кафедра теории и истории государства и права и административного права
ул. 600-летия, 21, Винница, Винницкая область, 21021, Украина
e-mail: y.hotsulyak@donnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6765-4592>

ДОКТРИНАЛЬНОЕ ВЛИЯНИЕ КАТЕГОРИИ ОБЩЕСТВЕННОГО ДОГОВОРА НА РАЗВИТИЕ ФИЛОСОФИИ ПРАВОВОЙ НАУКИ

Резюме

В статье исследуются особенности влияния теории общественного договора на философские основы правовой науки. Автором анализируются классические доктрины Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, в которых разрабатывалась теория общественного договора, обосновывается влияние этой теории на интерпретацию отдельных правовых принципов, функции права и выходных правовых истоков. Исследуется природа правового компромисса между общественным и государственным правовыми началами.

Ключевые слова: общественный договор, правовой компромисс, политико-правовые учения, философия правовой науки, правовая доктрина.

R. F. Hrynyuk, Doctor of Juridical Sciences, Professor, Rector
Vasyl' Stus Donetsk National University
600th anniversary Street, 21, Vinnitsia, 21021, Ukraine
e-mail: grinuk@donnu.edu.ua

Yu. V. Hotsuliak, Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor
Vasyl' Stus Donetsk National University
the Department of Theory and History of State and Law and Administrative Law
600th anniversary Street, 21, Vinnitsia, 21021, Ukraine
e-mail: y.hotsulyak@donnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6765-4592>

THE DOCTRINAL IMPACT OF SOCIAL CONTRACT CATEGORY ON THE DEVELOPMENT OF THE PHILOSOPHY OF LEGAL SCIENCES

Summary

The article researches the peculiarities of the social contract theory influence on the philosophical foundations of legal science. The author analyzes the classical doctrines of T. Hobbes, J. Locke, J.-J. Rousseau, who created the theory of social contract, the article substantiates the influence of this theory on the interpretation of certain legal principles, the function of law and the initial legal origins. It is studied the nature of the legal compromise between public and state legal principles.

It is stated the scientific position that the contract as a legal attribute and negotiability as a legal property of the person are the order ontological foundations (instead of simply a civil category). T. Hobbes's theory of the social contract defends the position that the renunciation and transfer of absolute freedom and absolute "right to everything" is a transition from the individual to the general legal state of society, which makes it possible to answer questions

about internal legal formation and human development as a legal entity. Locke demonstrates the concentration of legal meanings not in supernatural principles, but in man himself, since it is a person who is the source of legal potential. According to the position of J. Locke, individuals are endowed with equal freedom and as a consequence, equality in the perception of each other without any renunciation, and thus, are capable of legal compromise. Therefore J. Locke's theory of social contract allows to doctrinally substantiate key legal principles as innate integral legal attributes of human existence.

The theory of social contract makes it possible to look at the nature of power, as well as communication between the sovereign and the people from a purely legal and anthropological point of view, to distinguish their logic unlike the theological approach and its principle of «given». Order as a key legal characteristic is revealed through bargaining power as the ability to obey established requirements. This theory for the first time reveals some inalienable legal meanings: the legal capacity of legal consciousness, mutual restraint, subjugation, generality.

Keywords: social contract, legal compromise, political and legal doctrines, philosophy of legal science, legal doctrine.